

A jezsuita gimnáziumok szerepe a kora újkori egyházi elit képzésében

Az esztergomi és győri káptalanok 17. századi személyi állományának vizsgálata*

B. Székely Dorottya Piroska

Eötvös Loránd Tudományegyetem

szekelypiri20@gmail.com

Rezümé. A Magyar Királyságban a 16. század közepén letelepedő és a helyi oktatási rendszer hiányosságait érzékelő, majd a helyzethez gyorsan adaptálódó Jézus Társasága nyugat-magyarországi gimnáziumai rövid idő alatt a katolikus elit képzésének megkerülhetetlen intézményeivé váltak. A nagyszombati (1617) és győri (1627) jezsuita gimnáziumok anyakönyvei a térség sokrétű és átfogó társadalomtörténeti elemzését teszik lehetővé: vizsgálható többek között az iskolák regionális szerepe, az egyes intézmények közötti fluktuáció, vagy az osztályok összetétele is. A hallgatók későbbi életútjának tanulmányozásával nemcsak a jezsuita oktatás minőségét, de a gimnáziumok szerepét is értékelhetjük a katolikus nemesség hivatalnok- és papképzésében. A nagyszombati (1616–1772) és győri (1630–1773) matrikulák bejegyzései, valamint az esztergomi főszékeskáptalan és a győri székeskáptalan rendelkezésre álló kéziratok forrásai és az elmúlt évtizedek során kiadott adattárak alapján a két testület 17. századi személyi állományának oktatás- és társadalomtörténeti vizsgálatára törekszem. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy a jezsuita gimnáziumok milyen mértékben vették át a helyi katolikus elit középszintű oktatását, illetve milyen hamar váltak az egyházi közép- és felsőreteg szinte kizárólagos képzési helyszínévé? A kanonokok tanulmányai és karrierje alapján az egyházi pálya – és így az oktatás – társadalmi mobilitási lehetőségei mellett a gimnáziumok és az egyházi testületek személyi állományának helyhez kötöttsége, illetve az egyes intézmények közötti átjárás is vizsgálható. Az esztergomi

* A tanulmány a „Katolikus iskoláztatás a kora újkori Nyugat-Magyarországon: a Nagyszombat-Pozsony-Győr régió diákságának társadalomtörténeti vizsgálata” (K 131973) című OTKA (NKFIH) és a „A magyarországi rendiség politikai kultúrája (1526–1848)” (K 143017) című NKFIH kutatások keretében jött létre.

főszékeskáptalan és a győri székeskáptalan 1630 és 1699 közötti személyi állományára koncentrált összehasonlító elemzéssel az a célom, hogy szemléltessem a rend egy regionális és egy lokális jelentőségű gimnáziuma közötti különbségeket, ami a hallgatók egyházi középrétegben megfigyelhető későbbi boldogulását illeti.

Kulcsszavak: katolikus oktatás, nyugat-magyarországi társadalom, jezsuita gimnáziumok, kora újkori káptalanok, társadalmi mobilitás

A kora újkori katolikus egyházi társadalom működésének, a bevett társadalmi mobilitási csatornaként azonosított kanonoki és főpapi karriereknek, a felemelkedés eszköztárának és bevett stratégiáknak a vizsgálata a korszak egyháztörténeti kutatásainak népszerű témái.¹ A korszak katolikus egyházi középrétegének átfogó társadalomtörténeti elemzését – mely a társadalmi állás, náció, a származási hely, az életkor és a tanulmányi adatok vizsgálatát, illetve a tipikus vagy épp atipikus pályaképek felrajzolását is magába foglalja – a egyházmegyei központokban található káptalani levéltári anyagok, valamint a rendelkezésünkre álló adattárak² összehangolt feldolgozása teszi lehetővé.³ Az egyházi középréteg pontosabb propopográfiai elemzését teszi lehetővé, ha a vizsgálatba bevonjuk a korszak oktatási intézményeinek matrikuláit és adattárait is.⁴

Tanulmányomban a Jézus Társaságának három nyugat-magyarországi gimnáziuma: a nagyszombati, a pozsonyi és a győri iskolák diáknévsorai alapján vizsgálom, hogy ezen intézmények milyen szerepet tölthettek be a magyar katolikus főpapság és a kanonoki réteg képzésében a 17. században.⁵ A matrikulák alapján nem csupán az egyházi, de a világi elit, elsősorban a központi kormányhivatalokban és a vármegyei igazgatásban szerepet vállalók tanulmányairól is többet megtudhatunk, a későbbi karrierek és életutak nyomon követésével pedig tipikus életutakat, illetve patrónus–kliensi viszonyokat is azonosíthatunk. A következő oldalakon – mind térbeli, mind pedig időbeli szempontból szűkebb kereteket tartva – az 1630 és 1699 között az esztergomi főszékeskáptalanban, valamint a győri székeskáptalanban stallumot nyert kanonokok csoportján keresztül a három nyugat-magyarországi

¹ A Pécsi Egyháztörténeti Műhely által 2016-ban, 2017-ben és 2018-ban megszervezett egyháztörténeti konferenciák előadásainak megszerkesztett tanulmányait tartalmazzák: VARGA-VÉRTESI (SZERK.), 2017; VARGA-VÉRTESI (SZERK.), 2018; FORGÓ-GÓZSY (SZERK.), 2019.

² FEDELES, 2005. 28–29. Ilyen összefoglalások: BÉDY, 1938; BUNYITAY, 1935; CHOBOT, 1917; DESICS, 1929; HRADSKY, 1901; JUHÁSZ, 1936; KOLLÁNYI, 1900; NOVÁKY–LESKÓ, 1908; PIRHALLA, 1899; RIMELY, 1880; SZARKA, 1947; TEMESVÁRY, 1913–1914; VAGNER, 1896; WINKLER, 1935. Az összefoglalások második hullámát a 20. század második felében született művek alkotják: IVANČAN, 1994; KUBINYI-FÜGEDI, 1970; PFEIFFER, 1987; SILL, 1977; SUGÁR, 1984. A késő középkori egyházi középrétegre vonatkozóan: C. TÓTH, 2013; C. TÓTH, 2016; C. TÓTH, 2017; C. TÓTH, 2019; FEDELES, 2005; KÖBLÖS, 1994; KRISTÓF, 2014; SOLYMOSSI, 1992; UDVARDY, 1992.

³ Mihalik Béla az egri, Oláh P. Róbert pedig a győri székeskáptalanok társadalomtörténeti elemzését végezte el: MIHALIK, 2019; OLÁH P., 2019.

⁴ BITSKEY, 1996; BOGNÁR–KISS–VARGA, 2002; FAZEKAS, 2003; KÁDÁR–KISS–PÓKA, 2011; KISSNÉ BOGNÁR, 2004; KMETY–SZÖGI–VARGA, 2021; TUSOR, 2023; VERESS, 1917; VERESS, 1941; ZSOLDOS, 1990.

⁵ FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020; FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2021; FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023.

jezsuita gimnázium magyar katolikus egyházi elitképzésben betöltött szerepét vizsgálom.⁶ Az esztergomi testület esetében ez a csoport a tárgyalt időszakban 129, a győri káptalan pedig 76 főt foglal magába, nyolcan fordultak meg mindkét káptalanban, közülük heten pedig mind a két vizsgálati csoportba beletartoznak, hiszen kinevezésük és áthelyezésük is az 1630 és 1699 közötti időszakra esett.⁷ Céloom a matrikulákban rejlő kutatási lehetőségek bemutatása mellett az, hogy felhívjam a figyelmet néhány, a három nyugat-magyarországi gimnázium és a két testület kapcsolatában megfigyelhető visszatérő motívumra.

A Jézus Társaságának megjelenése a Magyar Királyságban: Nagyszombat és Győr jelentősége

Az 1540-ben szerzetesrenddé alakuló Jézus Társaságán belül kezdetben a lelkipásztori szolgálat volt domináns: a prédikálás, a szentségek kiszolgáltatása és a lelkigyakorlatok vezetése mellett az irgalmasság testi-lelki cselekedeteinek gyakorlása volt a Társaság elsődleges célja, valamint a kezdetektől igen erős volt a rend missziós küldetéstudata.⁸ Az úgynevezett akkomodációs stratégiának megfelelően a Társaság mindig igyekezett reagálni a helyi társadalmi igényekre is,⁹ így az 1546-ban alapított gandiai és az 1548-ban alapított messinai kollégiumaikhoz tartozó iskolákban már nemcsak a rend tagjai, hanem világiak is tanultak. Hamar egyértelművé vált, hogy a tanítás a Társaság evangelizációs céljait szolgálja, hiszen a diákokon keresztül a társadalom nagyobb szelete is elérhetővé vált. Az 1599-re véglegesített egységes tanrend, a *Ratio Studiorum* pedig nemcsak a tananyagot rögzítette, hanem a képzési struktúrát is központilag szabályozta.¹⁰

A Habsburg Monarchia területén a bécsi kollégium 1551. évi alapítása kulcsfontosságú volt, hiszen megnyitotta az utat Csehország, Morvaország, Lengyelország, valamint a Magyar Királyság felé.¹¹ A Királyság első jezsuita kollégiumát 1561. január 1-én kelt oklevelében alapította meg Nagyszombatban I. Ferdinánd, előzményei pedig Oláh Miklós esztergomi érsek nevéhez kapcsolódnak.¹² Noha a Társaság 1561-től átvette a városban a gimnáziumi szintű oktatást, de az alapítás körüli anyagi nehézségek, a létszámhiány, illetve a várossal és az 1543 óta itt tartózkodó esztergomi főszékeskáptalannal kialakult konfliktus végül ahhoz vezetett, hogy az 1567. évi tűzvészt követően a rendfőnök a kollégium megszüntetése és a jezsuiták

⁶ Az 1630-as kezdőpontot a nyugat-magyarországi jezsuita gimnáziumi matrikulák kezdő dátumai adták (Győr 1630, Nagyszombat 1616/1625, Pozsony 1650), hiszen látunk arra példát, hogy aki 1617-ben gimnazista tanuló volt, az 1635-ben már kanonoki kinevezést kapott. Szelep-csényi György 1617-ben grammatica tanuló, esztergomi kanonoki kinevezése pedig 1635. december 27-én kelt Nagyszombatban. (FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023. No. 00161; HANUY, 1911. 623. No. 993.) Kinevezését Kollányi 1636. január 3-ára tette. (KOLLÁNYI, 1900. 245.)

⁷ Bójtse Miklós, Cziráky György, Cserey István, Mariani Péter, Nagy Albert István, Pongrácz György, Telegdi György, Zichy György és Zichy Pál.

⁸ KÁDÁR, 2020. 15–16.

⁹ Uo., 41.

¹⁰ Uo., 188.

¹¹ Uo., 15–16.

¹² Uo., 10–11.

Magyar Királyságból való visszahívása mellett döntött.¹³ A Társaság 1580-ban Draskovich György kalocsai érsek támogatásával tért vissza a Királyságba, amikor pedig 1615-ben Forgách Ferenc esztergomi érseknek köszönhetően a jezsuiták újra megjelentek Nagyszombatban, a városi-káptalani iskolában végleg megszűnt a gimnáziumi oktatás.¹⁴ A főpapság felismerte, hogy a Társaság jelentheti a megoldást a paphiány, a hézagos plébániahálózat és a szerzetesrendek megfogycsozása jelentette problémákra. Ennek eredményeképp a 17. század elejétől a jezsuita kollégiumhálózat kiépülése figyelhető meg a Királyságban. A kollégiumi rang elnyerése jellemzően csak évekkel az alapítást követően történt meg, hiszen ahhoz megfelelő számú rendtagra, alkalmas épületekre, illetve a fenntartáshoz szükséges pénzalapítványokra vagy birtokadományokra volt szükség.¹⁵

A nagyszombati kollégium igen gyorsan országos vonzáskörzettel bíró oktatási intézménnyé nőtte ki magát; az 1618–1619-es tanévben már 19 rendtag szolgált itt: lelkipásztorkodó papok, a rendház mindennapi működéséért felelős laikus testvérek és a középiskolában tanító magiszterek. 1617-re már 600 diák látogatta az iskolát, s noha az oktatás 1618 és 1623 között Bethlen Gábor támadása okán szünetelt, a hallgatóság száma a következő években is csak egyre nőtt.¹⁶ Az 1627. szeptember 20-i győri alapítás II. Ferdinánd nevéhez fűződik, de a Társaság letelepedésében kulcsszerepet játszott Dallos Miklós megyéspüspök, aki főtéri telkek vásárlásával támogatta az ügyet. Az első jezsuiták 1626 augusztusában érkeztek meg a városba, azonban a kollégium építése – a székeskáptalan által hátráltatott telekszerzés miatt – egészen az 1630-as évek végéig elhúzódott, amikor is ifjabb Draskovich György püspök további telkeket szerzett a pátereknek.¹⁷ Széchenyi György püspök 1654-ben 50.000 forint értékű alapítványt tett a rendház felépítésére, mely 1667-re készült el. Az új gimnáziumépület pedig 1687 és 1696 között Széchenyi Pál adományaiból épült fel.¹⁸ Győr 1627-ben még misszió volt három, 1628-ban már kollégium hat rendtaggal. Az oktatás 1627-ben – először kevesebb osztállyal – indult meg, majd a gimnázium fokozatosan kiépülve 1631-től már öt évfolyammal működött.¹⁹ Az 1620-as és 1630-as években tett – kezdettől kollégiumnak szánt – alapítások, mint a pozsonyi, a győri vagy a soproni rövid időn belül regionális központokká váltak, iskolájuk révén pedig missziós központokként is kiemelkedő jelentőséggel bírtak.²⁰

A jezsuita oktatást központilag szabályozó 1599. évi *Ratio Studiorum* meghatározta, hogy az eredetileg öt évfolyamos gimnázium három grammatica évfolyamból (*principia, grammatica, syntaxis*) és két humanióra évfolyamból (*poetica, rhetorica*)

¹³ FAZEKAS, 2022. 16; 21.

¹⁴ Uo., 17; KÁDÁR, 2023. 10–11.

¹⁵ KÁDÁR, 2017. 87; KÁDÁR, 2020. 41–42. A nagyszombati kollégiumot a helyi katolikus elit, országos jelentőségű világi arisztokraták, főpapok és az esztergomi káptalan tagjai egyaránt támogatták. (KÁDÁR, 2023. 11.)

¹⁶ KÁDÁR, 2023. 11–14. A matrikula ennek értelmében ugyan 1617-ben indul, de a következő évek hiányoznak és csak 1625-től vannak újra bejegyzések. (FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁ CZ–KÁDÁR, 2023.)

¹⁷ FAZEKAS–KÁDÁR, 2017. 13–14; KÁDÁR, 2017. 89–91.

¹⁸ FAZEKAS–KÁDÁR, 2017. 33; 42.

¹⁹ KÁDÁR, 2017. 91; 95–96. A győri matrikula 1630-ban indul. (FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020.)

²⁰ KÁDÁR, 2017. 91; KÁDÁR, 2020. 42.

épüljön fel. Az elemi iskolák nyújtotta hiányos és egyenetlen színvonalú képzettsége hívta életre a bevezető, úgynevezett parvista évfolyamokat (*maior* és *minor* szintű tanulócsoportokat) az alapok – írás-olvasás és számtani ismeretek – elsajátítására.²¹ A gimnáziumi képzés célja a magas szintű szóbeli és írásbeli latin nyelvtudás mellett a klasszikus latin műveltség átadása volt.²² A diákok felvételénél az életkor mellett szerepet játszott a felkészültség is.²³ Az iskolákban az osztályok külön tantermekben voltak, kis létszám esetén megfigyelhetőek összevonások, túl sok diák esetén pedig párhuzamos osztályok indítása is.²⁴ A tanulócsoportokban magiszter irányítása alatt folyt a munka,²⁵ amit szükség esetén a jobb tanulók közül kijelölt *decuriók* segítettek.²⁶ A magiszterek jellemzően csak néhány évig maradtak egy helyen, mivel azonban az oktatási rendszer stabilitását az egységesített tanmenet és tananyag adta, így a tanárok nagy fluktuációja nem okozott fennakadást.²⁷

A gimnáziumi hallgatókról évenként készített anyakönyveket is központilag megfogalmazott irányelvek alapján készítették el: a diákok családi és keresztnéve mellett szerepeltetni kellett a származás helyét, az életkort, a szülők nevét, a lakhelyet, valamint a felvétel idejét. A rendelkezés ellenére az adatsorok iskolánként eltérőek és sokszor hiányosak, mely megnehezíti a személyek azonosítását.²⁸ A nyugat-magyarországi (nagyszombati,²⁹ győri³⁰ és pozsonyi³¹) jezsuita gimnáziumok matrikuláinak köszönhetően vizsgálható az évfolyamonkénti látogatottság, az osztályok mérete és összetétele, a tanulók életkori és felekezeti, illetve nációk szerinti megoszlása, társadalmi hovatartozása, valamint származási helye. Képet kapunk a diákság iskolai előmeneteléről, a gimnáziumok vonzáskörzetéről, illetve az intézmények közötti fluktuációról is.³² A hallgatók későbbi karrierjének, életútjának a követésével a jezsuita oktatás sikeressége is értékelhetővé válik, a világi papok és szerzetesek azonosítása pedig mutatja a gimnáziumok 17. századi papképzésben betöltött kiemelkedő szerepét.³³ A felszentelési jegyzőkönyvek³⁴ és egyetemi névsorok³⁵ vizsgálatba való bevonása egyes életutak pontosabb felrajzolását, tipikus és atipikus karrierok, bevált stratégiák bemutatását teszi lehetővé.

²¹ ACSAY, 1896. 42; FINÁ CZY, 1919. 254; KÁDÁR, 2020. 188–189; KÖKÉNYESI, 2017. 134.

²² KÖKÉNYESI, 2017. 134.

²³ ACSAY, 1896. 45.

²⁴ Uo., 42; FINÁ CZY, 1919. 255.

²⁵ KÁDÁR, 2020. 188–189.

²⁶ A népesebb osztályokban társaik kikérdezésében, az írásbeli dolgozatok vagy fogalmazványok összegyűjtésében és a hiányosságok feljegyzésében, valamint a tanár által kiadott feladatok végrehajtásának számonkérésében segítettek a magiszter munkáját. (ACSAY, 1896. 51.)

²⁷ KÁDÁR, 2020. 164–166.

²⁸ Uo., 204.

²⁹ FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁ CZY–KÁDÁR, 2023.

³⁰ FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020.

³¹ FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2021.

³² FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 20–37; FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2021. 52–70; KÁDÁR, 2020. 205–234; KÁDÁR, 2023. 52–70.

³³ KÁDÁR, 2020. 242–248.

³⁴ Témánk szempontjából fontos a Primási Levéltárban őrzött felszentelési anyakönyv, mely az esztergomi egyházmegye 1622 és 1633 közötti felszentelési adatait tartalmazza. PL AEV No. 2168/1. pp. 20–51. A Collegium Germanicum et Hungaricum szentelési anyakönyvét Tusor Péter közölte. (TUSOR, 2023.)

³⁵ A témához és a korszakhoz kapcsolódó legfontosabb munkák felsorolását lásd: 4. lábjegyzet.

Katolikus középréteg: az esztergomi és a győri káptalan a 17. században

Az érseki és püspöki székhelyeken világi papokból szerveződött kollégiumok tagjai a székesegyházi istentiszteletek elvégzésében és az egyházmegye kormányzásában segítették az egyházmegye vezetőjét.³⁶ Az esztergomi káptalan érsekválasztási joga az általunk vizsgált időszakban – a 14. századtól kezdve fokozatosan – névlegessé vált, az egyházmegye élére ekkor már királyi adományozás útján kerültek az arra megfelelőnek ítélt személyek.³⁷ A testület tagjainak kinevezése – királyi felhatalmazás alapján – érseki/püspöki hatáskörbe tartozott, amely jogot végleg csak Mária Terézia vette vissza.³⁸ Szem előtt kell tartanunk a káptalani kinevezések saját ritmusát: ha egy patrónus feltöltötte saját enbereivel a testületet, mint ahogy azt Pázmány Péter tette az 1630-as években Esztergomban,³⁹ akkor a főpapi kinevezések és a halálozások függvényében sokat kellett várni a következő kinevezési hullámra. Látni fogjuk, hogy a kanonokok többsége az egyetemi tanulmányokat követően jellemzően pár évig plébániai szolgálatot teljesített, mielőtt elnyerte a kinevezését.⁴⁰

Buda 1541. évi török elfoglalása után először az érsek, majd 1543-ban a káptalan is elhagyta Esztergomot, utóbbi Nagyszombatba költözött és itt is maradt székhelye 1683. évi keresztény hadak általi visszafoglalásáig.⁴¹ A városban uralkodó állapotok még sokáig nem tették lehetővé a testület visszaköltözését,⁴² erre csak 1820-ban, Rudnay Sándor érseksége idején került sor.⁴³ A káptalan kezdeti 38–39 stalluma a 17. századra megfogyatkozott, ekkor jellemzően 22–24 fős volt a testület: az oszlopos kanonokok (nagyprépost, olvasókanonok, éneklőkanonok, örkanonok) mellett a társaskáptalanok prépostjai⁴⁴ és a főesperesek,⁴⁵ valamint mesterkanonokok alkották a káptalant. A század közepén a nagypréposti jövedelem 1000, míg a kanonoki 500–700 forint körül mozgott.⁴⁶ A káptalan személyi állományának feldolgozását segítő adattárak közül Kollányi Ferenc biográfiai gyűjtése megkerülhetetlen,⁴⁷ ennek adatait az 1666 és 1685 közötti időszakra a Prímási Levéltár Főszékeskáptalani levéltárának magánlevéltárában végzett forrásfeltárással egészítettem ki.⁴⁸

³⁶ KOLLÁNYI, 1900. VII; KÖBLÖS, 1994. 67.

³⁷ FAZEKAS, 2022. 13; KOLLÁNYI, 1900. XXII–XXIII.

³⁸ KOLLÁNYI, 1900. XXVI.

³⁹ Jakusics György, Széchenyi György, Pálfalvay János, Bosnyák István, Buziankovics Pál, Sylla Gáspár, Szelepcsényi György mind 23 és 32 éves koruk között kapták meg esztergomi kanonoki kinevezésüket 1631 és 1636 között. Hármójuk kezdeti pályáját támogatta az érsek, négyük esetében pedig az ő ajánlásával folytatták római tanulmányaikat. Vö. PL AEV No. 2168. p. 39; KOLTAI, 2003. 311; TEMESVÁRY, 1913. 37; VERESS, 1917. 30–37.

⁴⁰ MIHALIK, 2019. 148–149; OLÁH P., 2019. 158.

⁴¹ FAZEKAS, 2022; KOLLÁNYI, 1900. XX–XXI; SOÓS, 1934. 21–26.

⁴² Molnár Antal a püspöki processzusok tanúvallomásai alapján vizsgálta a visszafoglalt érseki székhely 17. századi állapotát. (MOLNÁR, 2022. 37–39; SOÓS, 2022. 74.)

⁴³ KOLLÁNYI, 1900. XXI; SOÓS, 2022. 89–93.

⁴⁴ A szentgyörgymezei, szentistváni és szenttamási prépostok.

⁴⁵ A nyitrai, nógrádi, honti, barsi, komáromi, sasvári, gömöri, zólyomi, tornai főesperesek.

⁴⁶ MOLNÁR, 2018. 72.

⁴⁷ KOLLÁNYI, 1900.

⁴⁸ PL FL ML Lad. 95–101; 115.

A győri székeskáptalan a város oszmán uralom alá kerülése miatt (1594) egy rövid, tizenkét éves soproni tartózkodás után 1606-ban tért vissza Győrbe. A 16. század második felétől a török terjeszkedés okán egyre csökkenő káptalani jövedelmek végül oda vezettek, hogy a középkori 34 stallumból a korszakunkra 12–15 maradt. Az oszlopos kanonokok mellett két kispóspostból (szentaldalberti és pápóci), főesperesekből és mesterkanonokokból állt a testület, melynek jelentőségét – az esztergomi káptalanhoz hasonlóan – hiteleshelyi tevékenysége adta. A dignitások jövedelme a század közepén 300, a kanonoki 200–250 forint körül mozgott, a század végéről a nagyprépost esetében 1000, a kanonokok esetében 500 forintos járandóságról van adatunk.⁴⁹ A káptalan személyi állományának feldolgozását Bedy Vince végezte el,⁵⁰ az utóbbi években pedig Oláh P. Róbert, a győri egyházmegyei levéltár munkatársa foglalkozott a káptalan kora újkori történetével és személyi állományának összetételével.⁵¹

A mintegy 199 fő alkotta vizsgálati csoport tagjainak nemcsak a tanulmányi adataira vonatkozóan, de a származási hely, a születési dátum, a társadalmi állás, valamint a fokozatszerzési és felszentelési adatok és a későbbi pálya tekintetében is igen változatos forrásadottságokkal találkozunk. Az esztergomi kanonokokra vonatkozóan több adattal rendelkezünk, mint a győriek esetében. Ennek hátterében az áll, hogy az esztergomi főszékeskáptalan tagjai a kanonoki réteg krémjét jelentették: életük során sokan apáti és préposti címeket, választott és címzetes, később valós egyházmegyei püspökségeket nyertek el, a komolyabb karriert befutottak időnként pedig országos (állami) hivatalokat is betöltöttek helytartóként, vagy a központi kormányzatok tisztviselőiként.⁵² A testület a középréteg „ugródeszkájának” minősült, amit az is mutat, hogy míg az általunk vizsgált időszakban az esztergomi kanonokok 40%-a emelkedett a főpapi rétegbe, addig ez a győri székeskáptalanban csak a kanonokok 17%-áról mondható el. Természetesen ezeket az adatokat a kutatás jelen állása is némileg befolyásolja: a kanonokként elhunyt és főpapi rétegbe sosem emelkedő klerikusokról lényegesen kevesebbet tudunk. A korszak – vagyoni, politikai és társadalmi szempontból igen széles – katolikus középrétegről mind a mai napig hiányzik egy átfogó társadalomtörténeti elemzés.⁵³

Tanulmányi adatok a két testületben

Az esztergomi és a győri káptalanban 1630 és 1699 között stallumot elnyerő 199 főből 41 személy esetében semmilyen adattal nem rendelkezünk a tanulmányokra vonatkozóan (20%), 115 fő esetében viszont nem csak a közép-, de a felsőfokú tanulmányokról is vannak információink (57%).⁵⁴ A fennmaradt kongregációs névsorok az egyes személyek középiskolai jelenlétéről való tudásunkat egészítik

⁴⁹ MOLNÁR, 2018. 72–73.

⁵⁰ Bedy, 1938.

⁵¹ Oláh P., 2019; Oláh P., 2024.

⁵² FAZEKAS, 2018. 49–65.

⁵³ MOLNÁR, 2008. 13; MOLNÁR, 2018. 69; 76; 79–80.

⁵⁴ A kanonokok közép- és felsőfokú tanulmányaira vonatkozó táblázatot lásd a mellékletek között (1. sz. ábra).

ki,⁵⁵ a gimnáziumi matrikulák – sokszor már egymás adatait is tartalmazó – egyetemi adattárakkal való összehangolt feldolgozása pedig az életpályák hiányos éveinek és szakaszainak összefésülését, adott esetben pontosabb azonosítást tesznek lehetővé. Ezt mutatja Szegedy Ferenc Lénárt esete is, aki 1614-ben nemesi család sarjaként született Nagyszombatban, édesanyja katolikus, édesapja pedig kálvinista volt.⁵⁶ A nagyszombati jezsuita gimnáziumban 1627-ben a parvista, 1628-ban principia, 1629-ben grammatica, 1631-ben és 1632-ben pedig a rhetorica évfolyam hallgatója volt.⁵⁷ 1632. október 13-án beiratkozott a bécsi egyetemre,⁵⁸ majd 1633. szeptember 24-én egyházmegyéjében elnyerte a *prima tonsurát*.⁵⁹ 1635-ben Bécsben mint a Pázmáneum hallgatója fejezte be a bölcséleti képzést,⁶⁰ majd 1638-tól 1642-ig a római Collegium Germanicum et Hungaricum növendékeként teológiai tanulmányokat folytatott.⁶¹ Itt szentelték szubdiakónussá 1640. március 24-én, majd diakónussá 1641. május 25-én, 1641. november 1-jén pedig megkapta a presbiterátust is.⁶² Azonosítását eddig az nehezítette meg, hogy vele egy időben két másik Szegedi Ferenc is tanult a jezsuitáknál, egyikük ráadásul szintén nemes, ugyanakkor gyöngyösi származású és 1633-ban is a gimnázium hallgatója, ami a későbbi életút ismeretében végül kizárta az azonosságot.⁶³ Szegedy – miután Rómában teológiai doktorátust szerzett – hazatért és Homonnai Drugeth György nevelőjeként helyezkedett el.⁶⁴ Lippay György bizalmasaként nem meglepő sem 1644. évi esztergomi kanonoki kinevezése,⁶⁵ sem pedig a testületben való emelkedése: 1653-ban már örkanonokként, 1661-ben pedig már nagyprépostként találkozunk vele, sőt néhány éven át helynökként is tevékenykedett.⁶⁶ Az apáti és préposti címek mellett Szegedy erdélyi püspöki kinevezésének köszönhetően 1660-ban a főpapi rétegbe emelkedett, majd 1663-ban áthelyezték a váci, 1669-ben pedig az egri egyházmegye élére.⁶⁷ 1666 júliusa és 1669 októbere között mint magyar udvari kancellár működött.⁶⁸

Az 1630 és 1699 között esztergomi kanonoki kinevezést kapott személyek 69%-a, a görögök 56%-a esetében van adatunk a középiskolai tanulmányokra. Ezen személyek nagyrésze – az esztergomi kanonoknak összesen 65%-a, a görögöknek

⁵⁵ Az 1631. március 25-én Győrben – Gyümölcstől Boldogasszony patronátusa alatt – megalakult diáktársulat névsora az általunk vizsgált időszakra megmaradt. (FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 12; PILIKTA, 2023.) A forrást Pilikta László dolgozta fel, rendelkezésemre bocsátott munkáját ezúton is köszönöm. Vö.: Liber Sodalitatis Beatissimae Hungariae Patronae sub Titulo Annuntiationis anno 1631 laurini... in Gymnasio Socieatatis Iesu erectae. PFK BFK 120b. A.17.

⁵⁶ FAZEKAS, 2021. 465; KOLLÁNYI, 1900. 259;

⁵⁷ FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁ CZ–KÁDÁR, 2023. No. 01375.

⁵⁸ FAZEKAS, 2021. 466.

⁵⁹ PL AEV 2168 p. 51.

⁶⁰ TEMESVÁRY, 1913. 49.

⁶¹ BITSKEY, 1996. 261; KOLLÁNYI, 1900. 259.

⁶² TUSOR, 2023. 111.

⁶³ FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁ CZ–KÁDÁR, 2023. No. 01552.

⁶⁴ FAZEKAS, 2021. 465.

⁶⁵ GALLA, 2015. 346; TEMESVÁRY, 1913. 51.

⁶⁶ FAZEKAS, 2021. 465; KOLLÁNYI, 1900. 259; TEMESVÁRY, 1913. 51–52.

⁶⁷ FAZEKAS, 2021. 466; NOVÁKY–LESKÓ, 1907. 219; SUGÁR, 1984. 342; TEMESVÁRY, 1913. 55.

⁶⁸ FAZEKAS, 2021. 466.

pedig 43%-a – esetében a felsőfokú tanulmányokra vonatkozóan is rendelkezünk adatokkal.⁶⁹ Ez azonban nem minden esetben tesz lehetővé pontos azonosítást: az adattárakban sok esetben épp csak annyit találunk, hogy valaki Erdélyben⁷⁰ vagy szerzetesrendi keretek között végezte középfokú tanulmányait.⁷¹ Arra is van példa, hogy valakinél a soproni jezsuita gimnáziumban végzett tanulmányokra hivatkoznak, mely a matrikula hiányában sajnos nem ellenőrizhető.⁷² A vizsgálatba bevont összesen 199 főből tehát 129 személy esetében tudunk valamit a középiszkolai tanulmányokról; az adatok alapján ezek többsége, mintegy 95%-a (123 fő) jezsuita oktatási intézményben tanult, 87%-a (113 fő) pedig azonosítható a három nyugat-magyarországi gimnázium, Nagyszombat, Győr és Pozsony fennmaradt matrikuláiban. A további jezsuita intézmények csoportjába tartoznak Bécs, Sopron, Kolozsvár, Gyöngyös és Trencsén.⁷³ Különleges Gorup Ferenc esete, aki – Bedy kutatásai alapján – 1626-ban Sobry Márton vasvári örkanonok és szombathelyi plébános növendéke volt,⁷⁴ vagy éppen az evangélikus főnemesi családba született Jakusics György, aki protestáns nevelésben részesült és a körmöcbányai iskola tanulója volt.⁷⁵

A három nyugat-magyarországi jezsuita gimnázium matrikulái alapján képet kapunk nemcsak a térség katolikus elitjének oktatási preferenciájáról, de arról is, hogy ezek az iskolák mikorra váltak a régió középszintű képzésének megkerülhetetlen intézményeivé.⁷⁶ A két káptalan tagjai nagyszombati, pozsonyi és győri tanulmányainak vizsgálatakor ugyanakkor szem előtt kell tartanunk a diákok gimnáziumok közötti fluktuációját: vannak, akik nevével több névsorban is találkozunk. Az esztergomi kanonokká válás esetén Nagyszombat elsősége és jelentősége megkérdőjelezhetetlen. Az általunk vizsgált időszakban esztergomi stallumot nyert 129 kanonokból 79 fő azonosítható a három matrikula valamelyikében, közülük 68-an tanultak az évek során Nagyszombatban. A főszékeskáptalan tekintetében a második helyen – 13 beiratkozással – Pozsony, a harmadikon pedig – 10 azonosított beiratkozóval – Győr áll. A győri székeskáptalan 77 kanonokja közül összesen 38 személy volt azonosítható a három nyugat-magyarországi jezsuita gimnázium matrikulájának egyikében. Nagyszombat jelentősége itt is vitathatatlan,

⁶⁹ Az esztergomi és győri kanonokok középfokú tanulmányaira vonatkozó részletesebb diagramot lásd a mellékletek között (2. sz. ábra).

⁷⁰ Az erdélyi származású Illyés András és Csernátorny Miklós esetében kolozsvári középiskolai tanulmányokról tájékoztat a szakirodalom. (KOLLÁNYI, 1900. 314; KMETY-SZÖGI-VARGA, 2021. 147; 188; VERESS, 1917. 60.)

⁷¹ Pálfalvay János és Illyés István későbbi esztergomi kanonokok mindketten a csíksomlyói ferenceseknél tanultak, mielőtt a jezsuiták nagyszombati, pozsonyi vagy ungvári gimnáziumait látogatták volna. (KOLLÁNYI, 1900. 305; SZABÓ, 1863. 882; TEMESVÁRY, 1913. 35.)

⁷² Telekessy István győri kanonok esetében soproni középfokú tanulmányokról tudunk. (KÁDÁR-B. SZÉKELY, 2022, 614; VERESS, 1917. 56.) A soproni jezsuita gimnázium matrikulája az általunk vizsgált időszakra nem maradt fenn. (KÁDÁR, 2017. 144; 194.)

⁷³ LIBOR, 2018.

⁷⁴ Bedy, 1938. 430.

⁷⁵ ACGU Hist. 1. p. 404; VERESS, 1917. 34–35.

⁷⁶ Az esztergomi és győri kanonokok nagyszombati, győri és pozsonyi gimnáziumi beiratkozása-it szemléltető diagramot lásd a mellékletek között (3. sz. ábra). A diagramokon minden azonosított beiratkozást feltüntettem, tehát vannak diákok, akik több adattal is szerepelnek.

ugyanakkor szembeűnő a helyi jezsuita gimnázium szerepe: az évek során 21 fő tanult Győrben, ami nem meglepő, hiszen a Társaság nyújtotta a város legszínvonalasabb és nem melleleg ingyenes középszintű oktatását.⁷⁷ A győri kanonokok jelentős része Győrből, illetve az egyházmegye területéről származott, ami mutatja az intézmény helyi beágyazottságát és társadalmi mobilitásban betöltött szerepét. A tanulmányaikat itt végző későbbi győri kanonokok egy része a hódoltsági területekről származott, ami a kollégium vonzáskörzetének ez irányú földrajzi kiterjedését igazolja.⁷⁸ A győri káptalan esetében fontos még megemlítenünk az 1636-tól működő, regionális jelentőségű soproni jezsuita gimnáziumot, melynek fennmaradt anyakönyve azonban csak 1707-ben indul.⁷⁹

Sokan a humaniorák elvégzése miatt érkeztek Nagyszombatba, a világi papi pályára készülőknek csábító volt az itt található több és viszonylag nagy befogadóképességű szeminárium, illetve 1635-től az egyetemi tanulmányok lehetősége is.⁸⁰ Minden bizonnyal az itt székelő esztergomi érsek esetleges támogatása sokakat ösztönzött, noha nem mutatható ki szignifikáns különbség a három gimnázium tanulói közül az esztergomi érsek által római tanulmányokra ajánlottak arányában. Az 1630 és 1699 között esztergomi káptalani stallumot elnyerő kanonokok közül öten érkeztek Rómába Pázmány Péter ajánlásával, közülük négyen előtte a nagyszombati jezsuitáknál végezték középfokú tanulmányaikat.⁸¹ A későbbi esztergomi kanonokok közül az évek során 15-en részesültek Lippay György esztergomi érsek ajánlásában, többségük azt megelőzően – Lósy Mihály Zsigmond kivételével, aki Győrben végezte középfokú tanulmányait⁸² – a nagyszombati jezsuitáknál tanult.⁸³ Szelepcsényi ajánlásával – a későbbi esztergomi kanonokok közül – összesen 17-en érkeztek Rómába, 10 főt lehetett azonosítani a nagyszombati matrikulában,⁸⁴ de

⁷⁷ KÁDÁR, 2017. 95.

⁷⁸ FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 29.

⁷⁹ KÁDÁR, 2020. 75–79; 191–193; MNL GYMS SL, VIII. 52. Pannonhalmi Szt. Benedek Rend Soproni Szt. Asztrik Gimnáziuma iratai 1707–1948, Nomina Studiosorum Gymnasii Societatis Jesu Soproniensis [1707–1767]. Matrikula hiányában csak szórványos adatokkal rendelkezünk az itt tanuló későbbi esztergomi és győri kanonokok, mint például Jaklin Balázs vagy Telekessy István képzéséről. (FAZEKAS, 2021. 383; KÁDÁR–B. SZÉKELY, 2022. 614; VERESS, 1917. 56; 62.)

⁸⁰ KÁDÁR, 2023. 51.

⁸¹ Buziankovics Pál, Pisztes János Tóbiás, Sylla Gáspár és Szelepcsényi György mind az 1620-as és 1630-as években tanultak az Örök Városban. (FAZEKAS–KÁDÁR–TERNOVÁČZ–KÖKÉNYESI 2023. No. 00161; No. 00184; No. 00656; No. 00792; VERESS, 1917. 30; 32; 33.) Pisztes János Tóbiás kivételével mind a hárman még Pázmány érseksége idején megkapták esztergomi kanonoki kinevezésüket. (KOLLÁNYI, 1900. 245; 248.)

⁸² FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 194; KMETY–SZÖGI–VARGA, 2021. 85; VERESS, 1917. 47.

⁸³ Balogh Miklós, Bársony György, Bihary Dániel János, Boros Péter, Dobis István, Esterházy György, Gubasóczy János, Péterffy András, Pongrácz György, Rutkay Ignác, valamint Szegedi Mihály. (BITSKEY, 1996. 231; 233; 236; 237; 240; 255; 256; 258; 261; FAZEKAS–KÁDÁR–TERNOVÁČZ–KÖKÉNYESI 2023. No. 03167; No. 03816; No. 03970; No. 04667; No. 04672; No. 05088; No. 05280; No. 06081; No. 06166; No. 06291; No. 08815; VERESS, 1917. 45–61.)

⁸⁴ Csak a nagyszombati matrikulában azonosítható közülük: Homonnai Drugeth Bálint, Jezericzky Ferenc János, Labsánszky Ferenc, Ordódy Zsigmond Antal, Pyber László, továbbá Zsembery György. (FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023. No. 08857; No. 09375; No. 09438; No. 10192; No. 11219; No. 11394; VERESS, 1917. 67–68. 70–72; 76; 80.)

ketten megfordultak az évek során a pozsonyi,⁸⁵ illetve Náray György a győri gimnáziumban is.⁸⁶ Szintén Szelepcsényi ajánlásával érkezett Rómába az a Benedekfalvi Luby Imre Ignác, akinek esete jól mutatja a jezsuita gimnáziumok közötti fluktuációt. Luby Imre Ignác 1659-ben született evangélikus szülők gyermekeként, majd 8 évesen katolizált.⁸⁷ Először 1673-ban a grammatica osztály tanulójaként bukkant fel Nagyszombatban,⁸⁸ a következő évben már Győrben találjuk, itt 1674-ben mint grammatista, 1675-ben pedig már mint syntaxista szerepel,⁸⁹ végül 1677-ben a rhetorica évfolyam növendéke volt Pozsonyban.⁹⁰ Ezt követően a bécsi Pázmáneum, majd 1682 és 1687 között a római Collegium Germanicum et Hungaricum növendéke volt, hazatérését követően szepesi, majd pedig esztergomi kanonok lett.⁹¹

Bécsi vagy épp római tanulmányaikat követően sokan visszatértek Nagyszombatba és patrónusuk segítségével a káptalan tagjaként hosszútávon is a városban maradtak. Labsánszky Ferenc Xavér életútja jó példája ennek: 1675-ben poetica, 1676-ban pedig rhetorica hallgató volt a nagyszombati jezsuitáknál. A nagyszombati egyetemen végezte el a filozófiát és a teológia első évét (1676–1680), 1681-ben pedig patrónusa, Szelepcsényi György esztergomi érsek támogatásával érkezett meg Rómába, hogy folytassa teológiai tanulmányait. Hazatértét követően az érsek káplánjaként tevékenykedett, aki 1685-ben esztergomi kanonokká nevezte ki. A patrónusa halála teremtette új helyzetben viszont elesett a javadalomtól és végül csak 1697-ben vált a testület tagjává.⁹²

Ezzel szemben Győrben egy gyengébb intézményi háttérrel találkozunk: egy kisebb befogadóképességű (6–10 fős) szeminárium, illetve a győri püspökök bécsi Pázmáneumban fenntartott alapítványi helyei (10 fő) jelentették a gimnázium-

⁸⁵ Fánics Gáspár Ferenc a parvista osztályokat végezte Nagyszombatban, majd 1673 és 1676 között Pozsonyban tanult, mielőtt megkezdte volna egyetemi tanulmányait előbb Bécsben, majd Rómában. Esztergomi kanonoki kinevezését 1684-ben nyerte el, a következő évben pedig elhunyt. (FAZEKAS, 2003. 336; FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2021. 366; FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR 2023. No. 10686; KOLLÁNYI, 1900. 301; VERESS, 1917. 77.) Nigrini Ádám Xavér 1659-ben Nagyszombatban volt parvista, majd 1670-ben Pozsonyban találjuk, mint poetica hallgatót. Középfokú tanulmányait követően ő is előbb Bécsben, majd 1675-től 1679-ig Rómában tanult. 1689-ben vált a testület tagjává, melynek egészen 1711. évi haláláig kanonokja maradt. (FAZEKAS, 2003. 112–113; FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2021. 344; FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR 2023. No. 08699; KOLLÁNYI, 1900. 307; VERESS, 1917. 74.)

⁸⁶ Náray György a nagyszombati jezsuitáknál végezte el a parvista és a grammatica osztályokat, majd 1658 és 1660 között Győrben tanult. Ezt követően a nagyszombati egyetemen hallgatta a filozófia kurzust, majd 1666-tól Rómában tanulta a teológiát. Viszonylag későn, csak 1690-ben vált az esztergomi káptalan tagjává. (BITSKEY, 1996. 252; FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 308; FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023. No. 07692; KMETY–SZÖGI–VARGA, 2021. 191; KOLLÁNYI, 1900. 310; VERESS, 1917. 63.)

⁸⁷ KOLLÁNYI, 1900. 314; VERESS, 1917. 80.

⁸⁸ FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023. No. 11032.

⁸⁹ FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 458.

⁹⁰ Uo., 2021, 399.

⁹¹ FAZEKAS, 2003. 126; KOLLÁNYI, 1900. 314; VERESS, 1917. 80–81.

⁹² BITSKEY, 1996. 247; HRADSKZY, 1902. 447–448; KÁDÁR–KISS–PÓKA, 2011. 114; KÁDÁR–B. SZÉKELY, 2022. 584; KMETY–SZÖGI–VARGA, 2021. 262; KOLLÁNYI, 1900. 317–318; VERESS, 1917. 80.

ban tanuló klerikusok számára a továbbtanulási perspektívát.⁹³ Természetesen itt is látunk példát a győri püspök által támogatott római tanulmányokra,⁹⁴ de értelemszerűen a győri közeg kisebb mobilitási lehetőséget jelentett a kanonoki, majd a főpapi pálya felé.

Az évek előrehaladtával a kinevezett kanonokok egyre nagyobb számban azonosíthatóak a három nyugat-magyarországi jezsuita gimnázium matrikuláiban, illetve megfigyelhető, hogy az iskolák aránya idővel egyre kiegyenlítettebbé vált.⁹⁵ A győri kanonokok esetében a kezdetektől mindvégig megfigyelhető a helyben tanulás iránti preferencia, melynek háttérében financiaális okok is álltak. A tanulmányi adatok 1680-as évekbeli visszaesése a kanonoki életpálya sajátosságaiból és a káptalani kinevezésekre jellemző periodikusságból is adódik: ez a korosztály csak később, a 18. század elején jutott káptalani stallumhoz. A matrikulák alapján nagy általánosságban is megfigyelhető a tanulószám 18. századi mérséklődése, melynek háttérében az alsó- és középfokú katolikus (főleg jezsuita és piarista) iskolahálózat kiépülése állt.⁹⁶ Nagy általánosságban elmondható, hogy a középfokú tanulmányokat, majd a bölcséleti (3 év) és teológiai (4 év) képzést⁹⁷ néhány éves – egyházmegyében ellátott – plébániai szolgálat követte, a kanonoki kinevezésre pedig általában csak ezután került sor.⁹⁸

Esztergomban – a vizsgált időszakban – nincs olyan kanonok, aki ebben a gyors tempóban haladt volna a ranglétrán, Győrben is csak két személy: Zichy Pál és Tarródy János Antal jutottak 1699-ig káptalani stallumhoz úgy, hogy az 1680-as években még a győri jezsuita gimnáziumban végezték tanulmányaikat. Előbbi győri születésű, grófi származású,⁹⁹ utóbbi szombathelyi születésű nemes volt.¹⁰⁰ Zichy 1680-ban és 1681-ben a parvista osztályokat Győrben járta, majd 1686 és 1688 között Pozsonyban találjuk, ahol elvégezte a syntaxist, a poeticát és a rhetoricát.¹⁰¹ Tarródy nevével csak a győri matrikulában találkozunk, 1682 és 1686 között tanult itt: a grammaticától a rhetoricáig itt járta az évfolyamokat.¹⁰² Egyikük esetében sem látunk évisméltéseket. Később mindketten Bécsben végezték a bölcséletet,

⁹³ FAZEKAS, 2003. 8; FAZEKAS, 2017. 77. Draskovich György győri püspök ezen a jögon küldte Bécsbe tanulni – a győri jezsuitáknál folytatott középfokú tanulmányaikat követően – Gody Imrét és Pozsgay Jánost az 1630-as években. Később mindketten a győri székeskáptalan tagjai lettek. (BEDY, 1938. 414; FAZEKAS, 2003. 327–328; FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 82; 124; KISSNÉ Bognár, 2004. 89; 372.)

⁹⁴ A középfokú tanulmányait Győrben is végző Zichy Pál Széchényi György győri püspök ajánlásával kezdte meg teológiai tanulmányait Rómában 1691-ben. (BITSKEY, 1996. 265; FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 540; VERESS, 1917. 89.) Tarródy János Antal 1682 és 1686 között járt a győri jezsuitákhoz, majd a bécsi egyetemen, 1689 és 1693 között pedig a római Collegium Germanicum et Hungaricumban tanult, ahová Kollonich Lipót győri püspök ajánlásával érkezett. (BEDY, 1938. 452; BITSKEY, 1996. 262; FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 553; VERESS, 1917. 87.)

⁹⁵ A tanulmányi adatokat évtizedenkénti bontásban szemléltető diagramokat lásd a mellékletek között (4–5. sz. ábra).

⁹⁶ KÁDÁR, 2023. 49.

⁹⁷ VILLOSLADA, 1954. 92–93; 102.

⁹⁸ MIHALIK, 2019. 148–149; OLÁH P. 2019. 158.

⁹⁹ BEDY, 1938. 450; VERESS, 1917. 89.

¹⁰⁰ BEDY, 1938. 452; FAZEKAS, 2003. 138; VERESS, 1917. 87.

¹⁰¹ FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 540; FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2021. 452.

¹⁰² FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 553; VERESS, 1917. 87.

majd az 1690-es évek első felében a római *Collegium Germanicum et Hungaricum*ban a teológiát.¹⁰³ Hazatérésük után nem sokkal – Zichy kettő, Tarródy pedig hat évvel később –, az 1690-es évek végén kapták meg győri kanonoki kinevezésüket.¹⁰⁴ Zichy később az esztergomi káptalannak is a tagja lett, majd a scutari címzetes püspökséget is elnyerte.¹⁰⁵ Egyikük pályája sem nevezhető kiemelkedőnek, korai kanonoki kinevezésüket – Zichy 26 éves, Tarródy pedig 31 éves volt – minden bizonnyal társadalmi állásuknak, tanultságuknak és kapcsolatrendszerüknek köszönhetőek. Zichy Pál Széchényi György győri püspök, későbbi esztergomi érsek, Tarródy János Antal pedig Kollonich Lipót győri püspök, későbbi bíboros, kalocsai és esztergomi érsek ajánlásával érkezett a *Collegium Germanicum et Hungaricum*ba.¹⁰⁶

Kitekintés: kanonokok mint a nagyszombati jezsuita templom támogatói

Izgalmas kutatási iránynak tartom az egykor a jezsuita gimnáziumokban tanuló későbbi kanonokok alkotta középréteg és Jézus Társasága helyi intézményeinek kapcsolatát, mely a végrendeleti hagyományozásokon, alapítványokon vagy a művészeti mecénatúrán keresztül érhető tetten. A győri jezsuiták támogatói körének rekonstrukcióját Fazekas István és Kádár Zsófia végezték el: tanulmányukban a győri kanonokok – mint például Matkovich Mihály vagy Héderváry János – adományozásaira is kitértek. Előbbi egy 11 mázsás harangot és egy teljes főpapi ornátust adományozott a Szent Ignác templomnak, utóbbi pedig egy – Gonzága Szent Alajos – mellékoltár dotálására tett ígéretet, de végül a főoltár patrónusává lépett elő.¹⁰⁷ Mindketten jezsuita oktatásban részesültek: Matkovich 1629 és 1632 között Nagyszombatban tanult, majd 1638 és 1642-ben a *Collegium Germanicum et Hungaricum* hallgatója volt;¹⁰⁸ Héderváry pedig – Győr vármegyei születésűként nem meglepő módon – Győrben végezte középszintű tanulmányait az 1630-as évek elején, később pedig a bécsi Pazmaneum és a római *Collegium Germanicum et Hungaricum* diákja volt.¹⁰⁹ Néhány éves pozsonyi kanonokságát követően 1650-ben vált a győri káptalan tagjává.¹¹⁰ Mind Matkovichot, mind pedig Héderváryt a Gyümölcsoltó Boldogasszony-kongregáció tagjai között találjuk az 1650-es években,¹¹¹ ez – a jezsuita templom számára tett adományokkal egyetemben – arra utal, hogy tanulmányaikat követően is kapcsolatban maradtak a Társasággal.

Mindenképpen érdemes kiterjeszteni a kutatást az esztergomi főszékeskáptalan tagjainak a Keresztelő Szent János-templom javára tett adományozásaira és

¹⁰³ BEDY, 1938. 450; 452; BITSKEY, 1996. 262; 265; FAZEKAS, 2003. 138; 338; KISSNÉ BOGNÁR, 2004. 156.

¹⁰⁴ BEDY, 1938. 450; 452.

¹⁰⁵ FAZEKAS, 2003. 338; KOLLÁNYI, 1900. 331.

¹⁰⁶ VERESS 1917, 87; 89.

¹⁰⁷ FAZEKAS–KÁDÁR, 2017. 31.

¹⁰⁸ BEDY, 1938. 426; BITSKEY, 1996. 250; FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023. No. 01703; VERESS, 1917. 40.

¹⁰⁹ FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 111; KISSNÉ BOGNÁR, 2004. 98; VERESS, 1917. 45.

¹¹⁰ FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 40.

¹¹¹ PFK BFK 120b. A.17. fol. 24v., 28v.

alapítványaira is. Az egykori domonkos templomot és a hozzá tartozó kolostort 1615 októberében vették át – igen romos állapotban – a jezsuiták. A templom 1629. és 1630. évi elbontását követően Esterházy Miklós nádor támogatásával Pietro Antonio és Pietro Giovanni Spazzo építésszek kaptak megbízást a tervezésre és építkezésre. Az épület felszentelésére és használatba vételére végül 1637 nyarán került sor.¹¹² Egy 1708-ból származó kézirat, a Keresztelő Szent János-templom történetére vonatkozó kötetnek köszönhetően megismerhetjük a provincia és az uralkodó vonatkozó rendelkezéseit, a szertartások rendjét, az alapítványokat és benefactorokat, illetve a 18. századi eleji kincstári anyagot is.¹¹³ A helyi káptalan tagjai – Gyórhöz hasonlóan – itt is feltűnnek az adományozók és támogatók sorában: voltak, akik pénzadománnyal, mások ötvöstárgyakkal vagy liturgikus öltözetekkel gyarapították a templomot. Előbbi csoportba tartoznak Ordódy Zsigmond Antal és Nigrini Ádám Xavér esztergomi kanonokok, előbbi a Szent Ignác-kápolna megtisztítására és helyreállítására adományozott 50, utóbbi pedig a Szűz Mária kápolna javára 35 forintot 1694-ben.¹¹⁴ Mind Ordódy, mind Nigrini nevét megtaláljuk a nagyszombati matrikulában, előbbi 1662-ben parvista és 1668-ban rhetorica, utóbbi 1659-ben parvista hallgató volt itt.¹¹⁵ Ordódy ezt követően a nagyszombati egyetemen végezte a filozófiai kurzust, majd 1671 és 1675 között a Collegium Germanicum et Hungaricum növendéke volt.¹¹⁶ Nigrini 1674-ben Bécsben kezdte meg egyetemi tanulmányait, amit a következő évtől Rómában folytatott.¹¹⁷ A Jézus Társasága római intézményébe mindketten Szelepcsényi érsek ajánlásával érkeztek.¹¹⁸ Ordódy hazaérkezését követően szinte rögtön, már 1676-ban az esztergomi káptalan tagjává vált, 1690-től örkanonokként, 1693-tól olvasókanonokként, 1707-től pedig nagyprépostként tevékenykedett, 1708-ban pedig elnyerte a csanádi püspökséget is.¹¹⁹ Nigrini néhány éves plébánosi működést követően nyerte el esztergomi kanonoki kinevezését 1689-ben, káptalani karrierje nem nevezhető különösebben látványosnak.¹²⁰

Vannak továbbá olyan esztergomi kanonokok, akik tárgyi adományokkal gyarapították a templomot: Hoffman Pál pécsi püspökké szentelésének emlékére 1655/1656-ban egy arany és ezüstszállal díszített virágmintás fehér atlaszselyem miseruhát, Pongrácz György pedig váci püspökké szentelése emlékére 1672-ben egy aranyhímzéssel ékesített szintén fehér kazulát adományozott a kincstárnak. Pongrácz 1673-ban egy értékes, arannyal átszőtt anyagú infulával egészítette ki az egyháznak tett adományát.¹²¹ Mindketten azonosíthatóak a nagyszombati jezsui-

¹¹² KÁDÁR, 2023. 15–16.

¹¹³ MNL OL E 152 Reg. Collegium Tyrnaviense Fasc. 7. Nr. 1. Liber templi Societatis Jesu Tyrnavia anno 1708 noviter conscriptus et auctus per R. P. Sennyey collegii rectorem.

¹¹⁴ MNL OL E 152 Reg. Collegium Tyrnaviense Fasc. 7. Nr. 1. fol. 21v.

¹¹⁵ FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023. No. 09375; No. 08699. Nigrini Ádám 1670-ben Pozsonyban volt poetica tanuló. (FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2021. 344.)

¹¹⁶ BITSKEY, 1996. 253; VERESS, 1917. 68.

¹¹⁷ BITSKEY, 1996. 252; FAZEKAS, 2003. 112–113; VERESS, 1917. 74.

¹¹⁸ VERESS, 1917. 68; 74.

¹¹⁹ KOLLÁNYI, 1900. 296–297.

¹²⁰ KOLLÁNYI, 1900. 307.

¹²¹ MNL OL E 152 Reg. Collegium Tyrnaviense Fasc. 7. Nr. 1. fol. 71v; 78v.

ita gimnázium matrikulájában: Hoffman 1626-ban és 1628-ban, Pongrácz pedig 1644-ben, valamint 1646 és 1649 között tanult itt.¹²² Hoffman ezt követően Bécsben és 1634-től 1641-ig Rómában tanult;¹²³ Pongrácz 1652-től 1655-ig a nagyszombati egyetem, majd röviden a Collegium et Hungaricum, végül pedig a grazi egyetem növendéke volt.¹²⁴ Fiatalon, a húszas éveikben kapták esztergomi kanonoki kinevezésüket – Pongrácz azt megelőzően röviden a győri káptalannak is a tagja volt –, a testületben mindketten a nagypréposti tisztségig emelkedtek és életük során a főpapi kar tagjaivá váltak.¹²⁵ Adományozásaikat nem sokkal haláluk előtt tették, az apropó azonban minden bizonnyal egyik esetben sem a Társasághoz fűződő szoros kapcsolat megmaradása, hanem a püspökké szentelési esemény volt.

A kincstári anyagot – tárgy típusonként – számba vevő inventáriumban találunk még 800 forint értékű Szent András apostolt megmintázó ezüstsobrot, mely Szily András püspök, egykori esztergomi kanonok ajándéka volt.¹²⁶ Szily 1635-ben és 1636-ban a győri, 1639-ben pedig a nagyszombati jezsuita gimnázium tanulója volt,¹²⁷ 1639 és 1641 között itt végezte a filozófiai, 1642 és 1646 között pedig Rómában a teológiai kurzust.¹²⁸ Szily 1654-től egészen 1682. évi haláláig az esztergomi káptalan tagja volt: 1663-tól a testület örkanonokjaként, 1676-tól pedig éneklőkanonokjaként tevékenykedett.¹²⁹ A kincstári anyagban még egy esztergomi kanonok, Telegdi György nevével találkozunk, aki 1651-ben mint szekszárdi apát adományozott a templomnak egy kisebb monstranciát.¹³⁰ Telegdy, noha Nagyszombatban született, de középfokú tanulmányait, mely a Bethlen-féle viharos időszakra esett, a bécsi jezsuita gimnáziumban végezte.¹³¹ Itt is kezdte meg egyetemi tanulmányait, majd nagybátyja, Telegdy János kalocsai érsek és nyitrai püspök támogatásával 1630 és 1636 között a Collegium Germanicum et Hungaricum növendéke volt.¹³² Hazatérte után, 1637-ben lett esztergomi kanonok, de később továbblépett a győri, majd a pozsonyi káptalanba.¹³³ A szekszárdi apátságot 1641. december 15-én nyerte el.¹³⁴ Úgy tűnik, hogy a fent ismertetett esztergomi kanonokok közül Telegdynek volt a legkevesebb oktatásból gyökerező kapcsolata a nagyszombati jezsuitákkal, épp ezért megválaszolendő és további kincstár-leltárak bevonását igénylő kérdés, hogy pontosan milyen úton került a gyűjteménybe egy, a család címerével ellátott kehely.¹³⁵

¹²² FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023. No. 01062; No. 05088.

¹²³ BITSKEY, 1996. 241; VERESS, 1917. 38.

¹²⁴ BITSKEY, 1996. 256; KMETY–SZÖGI–VARGA, 2021. 127; VERESS, 1917. 54.

¹²⁵ KOLLÁNYI, 1900. 255; 274.

¹²⁶ MNL OL E 152 Reg. Collegium Tyrnaviense Fasc. 7. Nr. 1. fol. 74r.

¹²⁷ FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI, 2020. 140; FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023. No. 03734.

¹²⁸ KÁDÁR–B. SZÉKELY, 2022. 611; KMETY–SZÖGI–VARGA, 2021. 72; VERESS, 1917. 44.

¹²⁹ KOLLÁNYI, 1900. 271.

¹³⁰ MNL OL E 152 Reg. Collegium Tyrnaviense Fasc. 7. Nr. 1. fol. 75r.

¹³¹ KÁDÁR–B. SZÉKELY, 2022. 612; VERESS, 1917. 34.

¹³² BEDY, 1938. 422; BITSKEY, 1996. 260; KOLLÁNYI, 1900. 249; VERESS, 1917. 34.

¹³³ BEDY, 1938. 422; KOLLÁNYI, 1900. 249; RIMELY, 1880. 270–271.

¹³⁴ KOLLÁNYI, 1900. 250.

¹³⁵ MNL OL E 152 Reg. Collegium Tyrnaviense Fasc. 7. Nr. 1. fol. 76v. Az inventáriumok és kincstárak „emlékezetére” vonatkozóan lásd: B. SZÉKELY, 2022. 16.

Konklúzió

Ahhoz, hogy pontosabb képet rajzolhassunk a jezsuita gimnáziumok és az egyházi középréteg kapcsolatáról mindenképpen szükséges a vizsgálat egészen a 18. század végéig való kiterjesztése, továbbá a pozsonyi káptalan 17–18. századi személyi állományának bevonása, melyre jelen munkafázisban – a rendelkezésünkre álló modern káptalani archontológia híján – nem vállalkozhattam.¹³⁶ Tanulmányom célja pusztán az volt, hogy a Jézus Társasága nyugat-magyarországi intézményeinek lokális és regionális szerepére és jelentőségére a katolikus elit, azon belül is a későbbi egyházi közép- és vezetőréteg képzésében felhívjam a figyelmet. Az alaposabban megismert 199 kora újkori kanonoki életút a jezsuiták a térség középszintű oktatásban betöltött jelentőségéről alkotott előzetes feltevéseinket támasztják alá. Szegedy Ferenc Lénárt példája szemlélteti, hogy a matrikulák egyéb adatárakkal való összedolgozása hogyan segíti az egyes életutak pontosítását, illetve az anyakönyvek a térség kora újkori társadalomtörténeti kutatásában betöltött megkerülhetetlen szerepét is mutatja.

A Társaság által biztosított színvonalas és ingyenes oktatás társadalmi mobilitási lehetőséget nyújtott, az intézmények ugyanakkor lehetővé tették a – horizontális és vertikális – kapcsolatépítést is, mely az egyházi társadalmat átszövő patrónus–kliens rendszerek kialakulásához járult hozzá.¹³⁷ 1649-ben például Péchy András pozsonyi kanonok egyike volt azoknak a tanúknak, akiket a Szelepcsényi György nyitrai püspöki kinevezését követően lefolytatott vizsgálat során kikérdeztek. Kettejük ismertsége a nagyszombati tanulmányi évekre nyúlt vissza.¹³⁸ a matrikula alapján Szelepcsényi 1617-ben, Péchy pedig 1625 és 1627 között tanult itt.¹³⁹ A társadalmi állás és a tanulmányok mellett a kapcsolatoknak és az aktív patrónusi jelenlétnek volt a legnagyobb jelentősége: Lippay György,¹⁴⁰ Szelepcsényi György¹⁴¹ és Széchényi György karrierje¹⁴² ékes példái annak, hogy Pázmány Péter esztergomi érsek támogatása a kezdet kezdetén milyen lehetőségeket nyitott meg egy nemesi származású ifjú előtt.

¹³⁶ A személyi állományra vonatkozó alapkutatót Rimely Károly végezte el a 19. században. (RIMELY, 1800.) A Szlovák Nemzeti Levéltárban található a pozsonyi káptalan 31 folyóméternyi forrásanyag, benne levelezések, végrendeletek, vizitációk, pénzügyi, peres és vagyoni iratok (SNA Bratislavská kapitula súkromny archív).

¹³⁷ BUBRYÁK, 2013. 41–72; FAZEKAS, 2014. 53–66.

¹³⁸ RIMELY, 1880. 270; TUSOR, 2022. 259.

¹³⁹ FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR, 2023. No. 00161; No. 00635.

¹⁴⁰ TUSOR, 2022. 111; 120.

¹⁴¹ TUSOR, 2022. 201; VERESS, 1917. 30.

¹⁴² KOLTAL, 2003. 311.

*Felhasznált irodalom és rövidítések***Levéltári források**

- ACGU** **Archivio del Pontificio Collegio Germanico-Ungarico, Róma**
Historica
- MNL GYMS SL** **Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni**
Levéltára
VIII. 52. Pannonhalmi Szt. Benedek Rend Soproni Szt. Asztrik Gimnáziuma iratai
1707–1948
- MNL OL** **Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára**
E 152 Acta Jesuitica
- PFK** **Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár**
Kézirattár
- PL** **Prímási Levéltár, Esztergom**
Archivum Ecclesiasticum Vetus
Főszékeskáptalani Levéltár Magánlevéltára
- SNA** **Slovenský národný archív, Bratislava**
Bratislavská kapitula – súkromny archív

Szakirodalom**BEDY**

- 1938 **BEDY Vince:** *A győri székeskáptalan története.* Győr, Győregyházmegyei Alap
Nyomdája, 1938.

BITSKEY

- 1996 **BITSKEY István:** *Hungariából Rómába. A római Collegium Germanicum Hungaricum és a magyarországi barokk művelődés.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.

BOGNÁR–KISS–VARGA

- 2002 **BOGNÁR Krisztina – KISS József Mihály – VARGA Júlia:** *A Nagyszombati Egyetem fokozatot szerzett hallgatói 1635–1777.* Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2002.

B. SZÉKELY

- 2022 **B. SZÉKELY Dorottya Piroska:** Szelepcsényi György esztergomi érsek kincstárának rekonstrukciós kutatása. In: *Élő művek. Tanulmányok a Fiatal Művészettörténészek 7. Konferenciájának előadásából.* Szerk.: BOÉR Ilka – PÁL Emese. Budapest–Kolozsvár, Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány – Martin Opitz Kiadó, 2022. 9–23.

BUBRYÁK

- 2013 BUBRYÁK Orsolya: *Családtörténet és reprezentáció. A galgóci Erdődy-várkastély gyűjteményei*. Budapest, MTA BTK Művészettörténeti Intézet, 2013.

BUNYITAI

- 1935 BUNYITAY Vincze: *A váradai püspökség története 4. A váradai püspökök a száműzetés s az újjáalapítás korában, 1566–1780*. Debrecen, Kapisztrán Nyomda 1935.

CHOBOT

- 1917 CHOBOT Ferenc: *A váci egyházmegye történeti névtára. A papság életadatai*. Vác, Dercsényi Dezső vállalata Pestvidéki Nyomda, 1917.

C. TÓTH

- 2013 C. TÓTH Norbert: *A székes- és társaskáptalanok prépostjainak archontológiája 1387–1437*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Támogatott Kutatócsoportok Irodája, 2013.
- 2016 C. TÓTH Norbert: A váci székeskáptalan archontológiája 1378–1526. In: *Studia Comitatus, Új folyam 2. – A Ferenczy Múzeumi Centrum Évkönyve 2015*. Szerk.: TYEKVICSKA Árpád. Szentendre, Ferenczy Múzeumi Centrum, 2016. 7–33.
- 2017 C. TÓTH Norbert: *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája*. Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2017.
- 2019 C. TÓTH Norbert: *Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Magyar Medievisztikai Kutatócsoportja, 2019.

DESICS

- 1929 DESICS Ignác: A vasvár-szombathelyi székeskáptalan története főbb vonásaiban. In: GÉFIN Gyula: *A szombathelyi egyházmegye története*. II. Szombathely, Martineum Könyvnyomda Részvénytársaság, 1929. 301–332.

FAZEKAS

- 2003 FAZEKAS István: *A bécsi Pazmaneum magyarországi hallgatói 1623–1918*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2003.
- 2014 FAZEKAS István: *A reform útján. A katolikus megújulás Nyugat-Magyarországon*. Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2014.
- 2017 FAZEKAS István: Győr és a jezsuita rend a 17. században – szereplők, érdekek, ellenérdekek. In: *Jezsuita jelenlét Győrben a 17–18. században. Tanulmányok a 375 éves Szent Ignác templom történetéhez*. Szerk.: FAZEKAS István – KADÁR Zsófia – KÖKÉNYESI Zsolt. Győr, Szent Mór Bencés Perjelség, 2017. 63–84.
- 2018 FAZEKAS István: Katolikus főpapok a központi hivatalokban a 17. században. In: *Katolikus egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 17. században*. Szerk.: VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár. Pécs, TörténelemszéchEgyesület – META Egyesület, 2018. 49–65.
- 2022 FAZEKAS István: Az Esztergomi Főegyházmegye és Nagyszombat a kora újkorban. In: *Visszatérés a Magyar Sionra. Tanulmányok az érseki székhely Esztergomba történeti visszatérésének 200. évfordulója alkalmából*. Szerk.: FEJÉRDY András – HEGEDŰS András. Esztergom, Esztergom–Budapesti Főegyházmegye, Primási Levéltár, 2022. 8–26.

FAZEKAS–KÁDÁR

- 2017 FAZEKAS István – KÁDÁR Zsófia: A győri jezsuita templom 17. századi jötevői, a támogatók körének rekonstrukciója. In: *Jezsuita jelenlét Győrben a 17–18. században. Tanulmányok a 375 éves Szent Ignác templom történetéhez*. Szerk.: FAZEKAS István – KÁDÁR Zsófia – KÖKÉNYESI Zsolt. Győr, Szent Mór Bencés Perjelség, 2017. 13–58.

FAZEKAS–KÁDÁR–KÖKÉNYESI

- 2020 FAZEKAS István – KÁDÁR Zsófia – KÖKÉNYESI Zsolt: *A győri jezsuita gimnázium diáksága. Anyakönyvi adattár (1630–1773)*. I–II. Budapest, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára, 2020. (*Katolikus iskoláztatás a kora újkori Magyarországon I.*)
- 2021 FAZEKAS István – KÁDÁR Zsófia – KÖKÉNYESI Zsolt: *A pozsonyi jezsuita gimnázium diáksága. Anyakönyvi adattár (1637/1650–1773)*. I–II. Budapest, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára, 2021. (*Katolikus iskoláztatás a kora újkori Magyarországon II.*)

FAZEKAS–KÖKÉNYESI–TERNOVÁČZ–KÁDÁR

- 2023 FAZEKAS István – KÖKÉNYESI Zsolt – TERNOVÁČZ Bálint – KÁDÁR Zsófia: *A nagyszombati jezsuita gimnázium diáksága. Anyakönyvi adattár (1616–1772)*. I–II. Budapest, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára, 2023.

FEDELES

- 2005 FEDELES Tamás: *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526)*. Pécs, Pécs Története Alapítvány, 2005.

FORGÓ–GÖZSY (SZERK.)

- 2019 FORGÓ András – GÖZSY Zoltán: *Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 18. században*. Pécs, META Egyesület, 2019.

GALLA

- 2015 GALLA Ferenc: *Pálos missziók Magyarországon a 17–18. században*. Sajtó alá rendezte: FAZEKAS István. Budapest–Róma, MTA-PPKE „Lendület” Egyháztörténeti Kutatócsoport, 2015.

HRADSKÝ

- 1901 HRADSKÝ, Josephus: *Initia, progressus ac praesens status capituli ad Sanctum Martinum E. C. de Monte Scepusio olim collegiati sub jurisdictione archiepiscopi Strigoniensis, nunc vero cathedralis sub proprio episcopo Scepusiensi constituti. Instar manuscripti*. Szepesváralja, Buzás Dénes Könyvnyomdája, 1901.

IVANČAN

- 1994 IVANČAN, Ljudevit: *Podatci o zagrebačkim kanonicima. Pretipkao Kamilo Dočkal*. Zagreb, 1924. [Kézirat. Zágrábi Érseki és Főszékeskáptalani Levéltár.]

JUHÁSZ

- 1936 JUHÁSZ Kálmán: *A csanádi püspökség története (1608–1699)*. Makó, Csanád Vármegye közönsége – Makói Könyvnyomda, 1936.

KÁDÁR

- 2017 KÁDÁR Zsófia: A győri jezsuita kollégium intézményi funkciói a 17. században (1626-1671). In: *Jezsuita jelenlét Győrben a 17–18. században. Tanulmányok a 375 éves Szent Ignác templom történetéhez*. Szerk.: FAZEKAS István – KÁDÁR Zsófia – KÖKÉNYESI Zsolt. Győr, Szent Mór Bencés Perjelség, 2017. 87–129.
- 2020 KÁDÁR Zsófia: *Jezsuiták Nyugat-Magyarországon a 17. században. A pozsonyi, győri és soproni kollégiumok*. Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2020.
- 2023 KÁDÁR Zsófia: A nagyszombati jezsuita kollégium, gimnázium és tanulói (1616–1773). In: FAZEKAS István – KÖKÉNYESI Zsolt – TERNOVÁ CZ Bálint – KÁDÁR Zsófia: *Katolikus iskoláztatás a kora újkori Magyarországon III. A nagyszombati jezsuita gimnázium diáksága. Anyakönyvi adattár (1616–1772)*. Budapest, Jézus Társasága Magyarország Rendtartományának Levéltára, 2023. 9–117.

KÁDÁR-KISS-PÓKA

- 2011 KÁDÁR Zsófia – KISS Beáta – PÓKA Ágnes: *A Nagyszombati Egyetem Hittudományi Karának hallgatósága 1635–1773*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kara, 2011.

KÁDÁR-B. SZÉKELY

- 2022 KÁDÁR Zsófia – B. SZÉKELY Dorottya Piroska: Adattár a 17. századi magyar országgyűléseken szereplő egyháziakról. *Történelmi Szemle*, 44. (2022) 3. sz. 533–626.

KISSNÉ BOGNÁR

- 2004 KISSNÉ BOGNÁR Krisztina: *Magyarországi diákok a bécsi tanintézményekben 1526–1789*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2004.

KMETY-SZÖGI-VARGA

- 2021 KMETY Adrien – SZÖGI László – VARGA Júlia: *A Nagyszombati Egyetem bölcsész és teológus növendékei*. Esztergom–Budapest, Primási Levéltár – ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, 2021.

KOLLÁNYI

- 1900 KOLLÁNYI Ferenc: *Esztergomi kanonokok 1100–1900*. Esztergom, Buzárovits Gusztáv Könyvnyomdája, 1900.

KOLTAI

- 2003 KOLTAI András: Széchényi VI. György. In: *Esztergomi érsekek 1001–2003*. Szerk.: BEKE Margit. Budapest, Szent István Társulat, 2003. 310–318.

KÖBLÖS

- 1994 KÖBLÖS József: *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában*. Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 1994.

KÖKÉNYESI

- 2017 KÖKÉNYESI Zsolt: A győri jezsuita gimnázium diáksága a kezdetektől a feloszlatásig (1630–1773), különös tekintettel a főnemesi tanulókra. In: *Jezsuita jelenlét Győrben a 17–18. században. Tanulmányok a 375 éves Szent Ignác templom történetéhez*. Szerk.: FAZEKAS István – KÁDÁR Zsófia – KÖKÉNYESI Zsolt. Győr, Szent Mór Bencés Perjelség, 2017. 133–166.

KRISTÓF

- 2014 KRISTÓF Ildikó: *Egyházi középréteg a késő középkori Váradon (1440–1526)*. Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

KUBINYI-FÜGEDI

- 1970 KUBINYI András – FÜGEDI Erik: A budai káptalan jegyzőkönyve. In: *Történeti Statisztikai Évkönyv 1967–1968*. Budapest, 1970. 9–59.

LIBOR

- 2018 LIBOR, Bernát: *Jezuitské Gymnázium v Trencíne a Jeho ziac*. Trencín, Trenčianske múzeum, 2018.

MÁLYUSZ

- 1971 MÁLYUSZ Elemér: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

MIHALIK

- 2019 MIHALIK Béla Vilmos: Konfliktus és megújulás. Az egeri székeskáptalan a 18. század első felében (1699–1744). In: *Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 18. században*. Szerk.: FORGÓ András – GÖZSY Zoltán. Pécs, META Egyesület, 2019. 133–170.

MOLNÁR

- 2008 MOLNÁR Antal: *A bátai apátság és népei a török korban*. Budapest, METEM, 2008.
- 2018 MOLNÁR Antal: Katolikus egyházi középréteg a Magyar-Horvát Királyságban a 17. században. In: *Katolikus egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 17. században*. Szerk.: VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár. Pécs, Történetészceh Egyesület – META Egyesület, 2018. 67–91.
- 2022 MOLNÁR Antal: Az esztergomi érsekség székhelyei a 17. században vatikáni források tükrében. In: *Visszatérés a Magyar Sionra. Tanulmányok az érseki szék Esztergomba történt visszatérésének 200. évfordulója alkalmából*. Szerk.: FEJÉRDY András – HEGEDŰS András. Esztergom, Esztergom-Budapesti Főegyházmegye, Primási Levéltár, 2022. 28–70.

NOVÁKY-LESKÓ

- 1908 NOVÁKY József – LESKÓ József: Memoria dignitatum et canonicorum Cathedralis Ecclesiae Agriensis, his accedunt: rectores altarium, nec non parochi, et alii de clero Dioecesis Agriensis. [1819]. S. a. r.: LESKÓ József. In: *Adatok az egeri egyházmegye történelméhez*. IV. köt. Szerk.: LESKÓ József. Eger, Érseki lyceumi nyomda, 1908. 55–265.

OLÁH

- 2019 OLÁH P. Róbert: A győri székeskáptalan személyi összetétele 1658 és 1725 között. *Arrabona*, 57. (2019) 145–176.
- 2024 OLÁH P. Róbert: The Educational Background of the Canons of Győr (Raab) between 1658 and 1783. (Megjelenés alatt.)

PFEIFFER

- 1987 PFEIFFER János: *A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950). Püspökei, kanonokjai, papjai*. München, Görres Gesellschaft, 1987. (*Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae* 8.)

PILIKTA

- 2023 PILIKTA László: A győri diákok Gyümölcsoltó Boldogasszony-kongregációjának tagsága a társulati album feljegyzéseinek tükrében (1631–1756). *Collectanea Sancti Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője*, 10. (2023) 101–118.

PIRHALLA

- 1899 PIRHALLA Márton: *A szepesi prépostság vázlatos története kezdetétől a püspökség felállításáig*. Lőcse, Reiss József T. Könyvnyomdája, 1899.

RIMELY

- 1880 RIMELY, Carolus: *Capitulum insignis ecclesiae collegiatae Posoniensis ad S. Martinum ep. olim Ss. Salvatorem*. Posonii, Typis Caroli Angermayer, 1880.

SILL

- 1977 SILL Ferenc: A vasvár-szombathelyi székeskáptalan történetének vázlata. In: *A 200 éves szombathelyi egyházmegye emlékkönyve (1777–1977)*. Szerk.: FÁBIÁN Árpád. Szombathely, Szombathelyi Egyházmegyei Hatóság, 1977. 173–242.

SOLYMOSI

- 1992 SOLYMOSI László: Az egri káptalan dékánválasztási statútumai. *Levéltári Közlemények*, 63. (1992) 137–156.

Soós

- 1934 Soós Elemér: Esztergom és ostromai (Hatodik, befejező közlemény). *Esztergom Évtapjai*, VII. (1934) 1–2. sz. 18–29.

Soós

- 2022 Soós István: Az esztergomi érsekség és a főkáptalan visszatérése alapítási helyére (16–19. század). In: *Visszatérés a Magyar Sionra. Tanulmányok az érseki szék Esztergomba történt visszatérésének 200. évfordulója alkalmából*. Szerk.: FEJÉRDY András – HEGEDŰS András. Esztergom, Esztergom–Budapesti Főegyházmegye, Prímási Levéltár, 2022. 72–93.

SUGÁR

1984 SUGÁR István: *Az egri püspökök története. (Az egri főegyházmegye schematizmusa I.)* Budapest, Szent István Társulat, 1984.

SZABÓ

1863 SZABÓ József: *Illyés István élete. Magyar Sion, 1. (1863) 12. sz. 881–889.*

SZARKA

1947 SZARKA Gyula: *A váci egyházmegye és püspökei a török hódítás korában.* Vác, Tájékoztatásügyi Minisztérium – Kapisztrán nyomda, 1947.

TEMESVÁRY

1913–1914 TEMESVÁRY János: *Erdély választott püspökei. (1618–1695). Első rész. Második rész.* In: *A szamosújvári M. Kir. Állami Főgimnázium 19-ik évi az 1912/12. tanévről.* Közl.: DÖMÖTÖR János. *A szamosújvári M. Kir. Állami Főgimnázium 20-ik évi az 1913/14. tanévről.* Közl.: DÖMÖTÖR János. Szamosújvár, Todorán Enre „Aurora” könyvnyomdája, 1913. 3–94; 1914. 5–122.

TUSOR

2023 TUSOR Péter: *Libro delle ordinazioni del Pontificio Collegio Germanico-Ungarico. Ordinazioni degli Alunni dai Paesi della Sacra Corona d’Ungheria (1599–1713).* Budapest–Róma, Fraknoi Vilmos Római Történeti Kutatócsoport – Moravcsik Gyula Intézet, 2024.

UDVARDY

1992 UDVARDY József: *A kalocsai főszékeskáptalan történet a középkorban.* Budapest, METEM, 1992.

VAGNER

1896 VAGNER József: *Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez.* Nyitra, Huszár István Könyvnyomdája, 1896.

VARGA-VÉRTESI (SZERK.)

2017 VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár: *Egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 16. században.* Pécs, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola – Pécsi Egyháztörténeti Intézet, 2017.

2018 VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár: *Katolikus egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 17. században.* Pécs, Történészcéh Egyesület – META Egyesület, 2018.

VERESS

1917 VERESS Endre: *Matricula et acta Hungarorum in universitatibus studentium. II. Roma, Collegium Germanicum et Hungaricum. I. Matricula (1559–1917).* Budapest, Stephaneum Nyomda, 1917.

1941 VERESS Endre: *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1941.

VILLOSLADA

1954 VILLOSLADA, Ricardo Garcia: *Storia del Collegio Romano dal suo inizio (1551) alla soppressione della Compagnia di Gesù (1773)*. Roma, Pontificia Università Gregoriana, 1954.

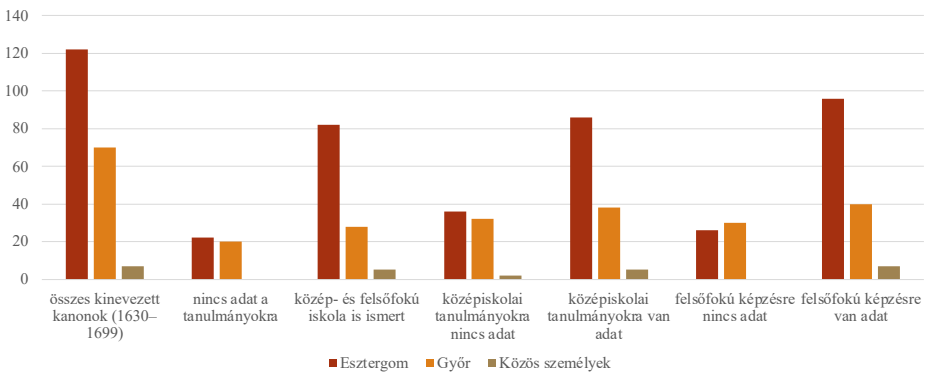
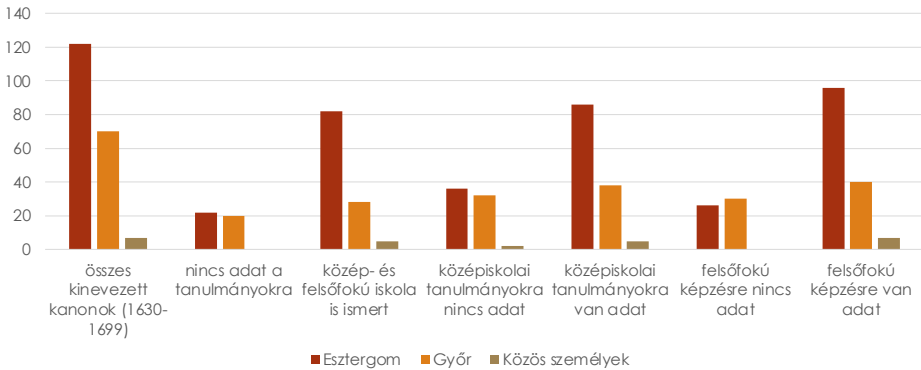
WINKLER

1935 WINKLER Pál: *A kalocsai és bácsi érseki főképtalan története alapításától 1935-ig*. Kalocsa, Árpád Részvénytársaság Könyvnyomdája, 1935.

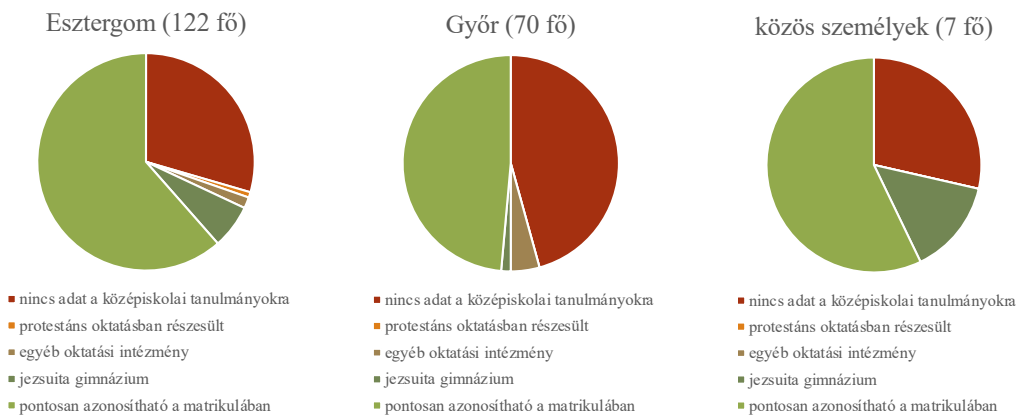
ZSOLDOS

1990 ZSOLDOS Attila: *Matricula Universitatis Tyrnaviensis 1635–1701*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1990.

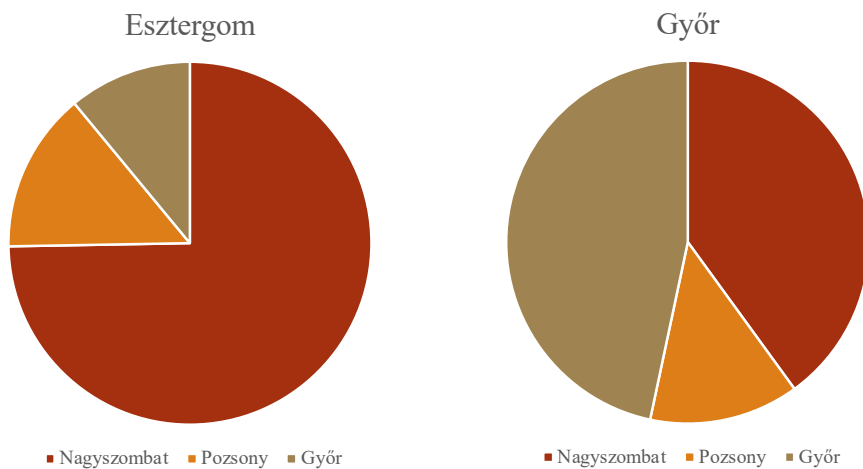
Mellékletek

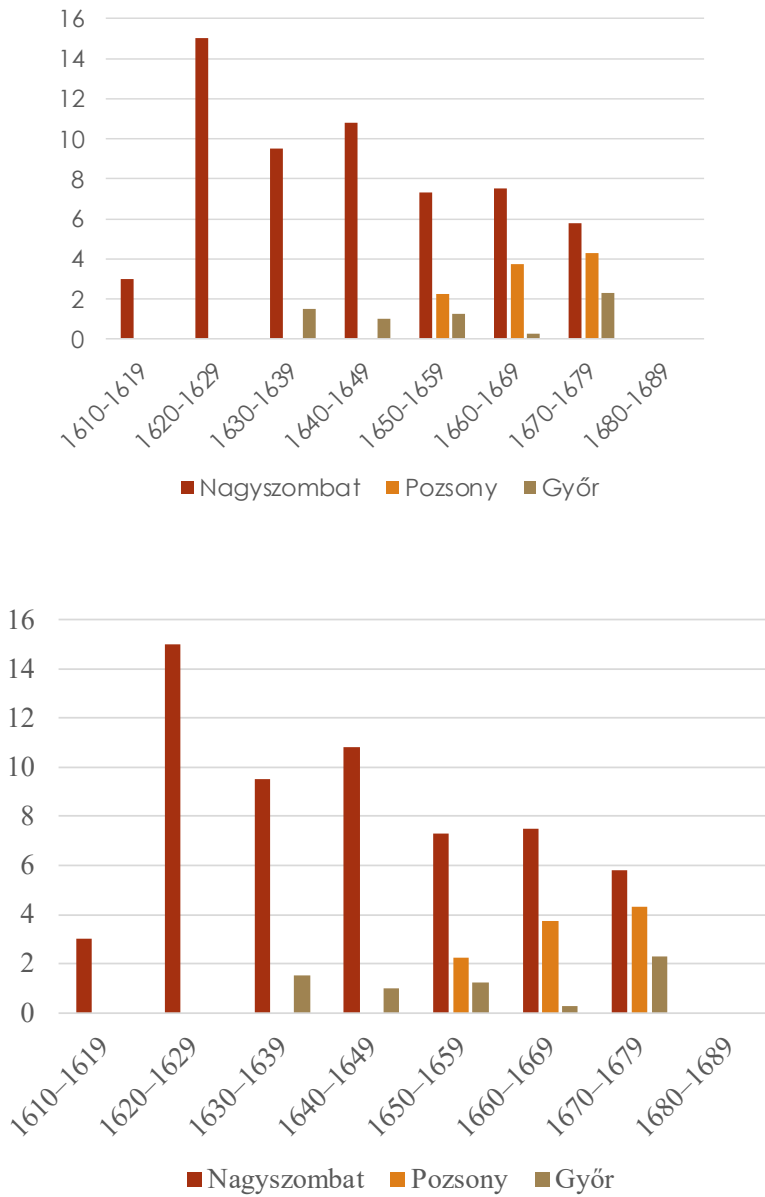
1. sz. ábra. Tanulmányi adatok a két képtalanban

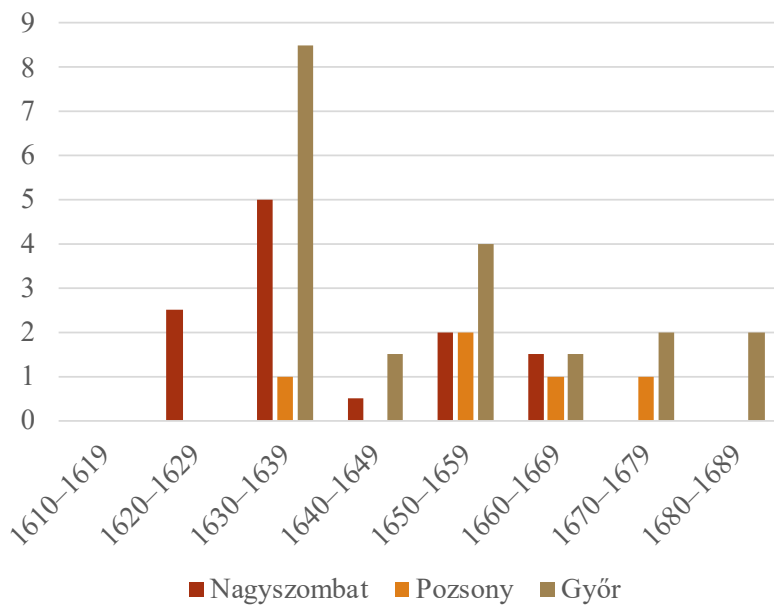
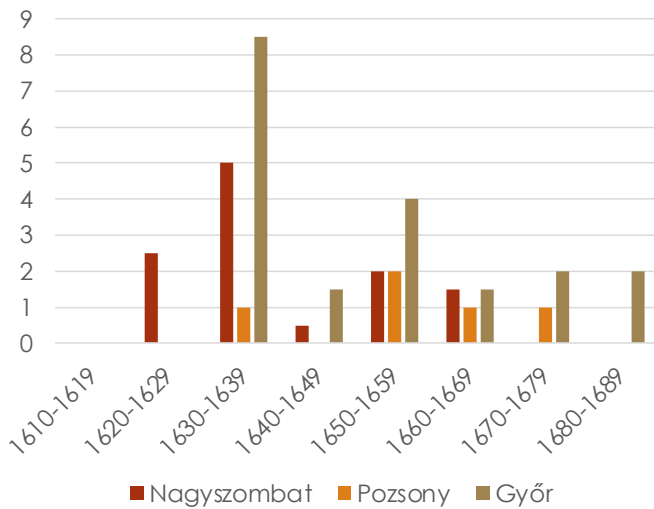
2. sz. ábra. A középiskolai tanulmányokra vonatkozó adatok a két káptalanban

3. sz. ábra. A nagyszombati, pozsonyi és győri gimnáziumi beiratkozások a két káptalanban

4. sz. ábra. A nagyszombati, pozsonyi és győri gimnáziumi beiratkozások évtizedenkénti bontásban az esztergomi káptalanban

5. sz. ábra. A nagyszombati, pozsonyi és győri gimnáziumi beiratkozások évtizedenkénti bontásban a győri káptalanban